

Vides psiholoģija – Latvijā maz pētīta veselības sistēmas sastāvdaļa

Renāte Čaupale^{1,2}, Sandra Mihailova^{3,4}

¹ Rēzeknes Augstskola, Latvija

² Rīgas Stradiņa universitāte, Komunikācijas fakultāte, Latvija

³ Latvijas Veselības psiholoģijas asociācija

⁴ Rīgas Stradiņa universitāte, Komunikācijas fakultāte, Latvija

Ievads. Vides psiholoģija (*environmental psychology*) ir starpdisciplināra nozare, kas veidojusies 20. gadsimta 50.–60. gados. Viena no lielākajām organizācijām šajā jomā ir *Environmental Design Research Association* (EDRA), ASV. Mākslīgā vide, kurā 21. gadsimtā cilvēks atrodas lielāko dzīves daļu, visciešākajā veidā ir saistīta ar arhitektūru un dizainu. Tāpēc nozīmīgi ir izvērtēt un saprast šīs vides ietekmi uz cilvēka fizisko un psihisko veselību. Latvijā nav veikti pētījumi vides psiholoģijā, ne arī starpdisciplinārās jomās, piemēram, arhitektūras psiholoģijā (*architectural psychology*), kas pēta psiholoģisko procesu mijiedarbību starp cilvēku un vidi: telpisko uztveri, telpisko domāšanu, orientēšanās uzvedību vai telpisko pieredzi, teritoriālo uzvedību, dzīves prasības un apmierinātību, identitāti u. tml.; arhitektūras socioloģijā (*architectural sociology*), kas pēta arhitektūras formas kā sociālo un kultūras fenomenu cēloņus un sekas u. c.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Referāta mērķis ir, izmantojot zinātniskās literatūras un pētījumu analīzi, pieteikt un pamatot vides psiholoģijas attīstības nepieciešamību Latvijā kā vienu no cilvēka veselības sistēmas sastāvdaļām.

Rezultāti. Literatūras analīzes rezultātā tiek piedāvāta un pamatota vides psiholoģijas un/vai no tās atvasinātu zinātņu priekšmeta nepieciešamība augstākajā izglītībā un pētniecībā Latvijā. Vides psiholoģijas izpētes mērķi saistīti gan ar teoriju attīstību, piemēram, izvērtējot uzvedības lomu sakārtotā vai degradētā vidē, gan to īstenošanu praksē, piemēram, popularizējot vides psiholoģijas atvasināto nozaru: arhitektūras (t. sk. dizaina) psiholoģijas un arhitektūras socioloģijas nozīmi, tātad uzsverot psiholoģijas zināšanu nepieciešamību arhitektūrā un dizainā. Šīs nozares vieno interese par indivīda uztveri, emocijām un uzvedību, un psiholoģija nodrošina to atbilstību cilvēka psiholoģiskā komforta prasībām.

Apskatot citu valstu piemērus vides psiholoģijā un tās atvasināto nozaru, arhitektūras psiholoģijā, arhitektūras socioloģijā, rasts apstiprinājums par šo zinātnes virzienu ciešo saistību ar cilvēka veselību, kā arī par tās attīstības un popularizēšanas nepieciešamību Latvijā, piemēram, ņemot vērā Latvijā saulainu dienu trūkuma ietekmi uz depresijas palielināšanos stresa situācijās.

Secinājumi. Vides psiholoģija ir viena no tām veselības sistēmas sastāvdaļām, kas tiek ilgstoši ignorēta Latvijā. Izmantojot jaunākos sasniegumus vides psiholoģijā (t. sk. arhitektūras psiholoģijā, arhitektūras socioloģijā u. c.) par kvalitatīvas vides veidošanu cilvēka psiholoģiskā komforta uzturēšanā, stresa un psihisko slimību profilaksei, vides psihologs var dot būtisku ieguldījumu vispārējās veselības uzturēšanā, t. sk. psihes un uzvedības problēmu risināšanā.

Veicot vides psihologu profesionālo sagatavošanu, kā arī popularizējot izpratni par arhitektu un dizaineru darba rezultātu nozīmi veselības aprūpes sistēmā un nosakot šiem speciālistiem uzdevumus multidisciplinārās komandas ietvaros, svarīgi attīstīt profesionālo komunikāciju, apzinoties profesionālās krustpunktus, nosakot profesionālās robežas un sadarbības virzienus, lai sasniegtu galveno mērķi – kvalitatīvas un komfortablas vides radīšanu, kas palīdz nodrošināt cilvēkam kvalitatīvus gan ekoloģiskus, gan psiholoģiskus dzīves apstākļus.